

Usı metod tivkarında mekteplerdegi baslawış klass oqıwshılarına tábiyiy pánler sabağında túrli vido kadrılar menen temalar túsindirile oqıwshılardıń erkin pikirlew qábileti artadı. ásirese, oqıwshılar videokadr teması, ol iaǵdavda kórsetilgen tema haqqında óz oy-órislerin bildiredi.

Juwmaqlap avtqanda, baslawış klaslarda zamanagóv informacion-kommunikaciya texnologıvalarınan paydalanıw oqıwshılardı ǵárezsiz pikirlewge, dóretiwshilik izertlew hám logikalıq pikirlewlerin keńeytiw menen birge olardı sabaqlarda úvrengeńlerin turmıs penen baylanıstırıw hám de sabaqqa qızıǵıwshılıqların arttırıwǵa járdem

Адебиетлар

1. Azizxojaeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. –T.: O‘zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006.

2. Begalov B., Begimqulov Sh. Axborot texnologiyalari. –T.: «Nashr», 2009.

РЕЗЮМЕ. Ushbu maqolada umumta’lim maktablarining boshlang‘ich sinf darslarida zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish afzalliklari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье освещаются преимущества использования современных информационных технологий на уроках начальной школы.

SUMMARY. This article highlights the benefits of using modern information technologies in primary school classes.

TEKNOLOGIYA TA’LIMI FANINI AMALIY O’QITISHNING INNOVATSION TASHKILIY-METODIK JIHATLARI

A.O.Ochilov – dotsent

Qarshi davlat universiteti

Tayanch so‘zlar: amaliy kasbiy ta’lim, maxsus texnologiya fanlari, texnik-texnologik ma’lumotlar, mahalliy shart-sharoitlar, nazariya va amaliyotning bir-biriga mutanosibligi, ko‘nikma va malakalarni singdirish, nazariy modellashirishga yo‘naltirilgan, kasb diagnostikasi.

Ключевые слова: практическое профессиональное образование, специальные технологические науки, технико-технологическая информация, местные условия, взаимосвязь теории и практики, усвоение навыков и компетенций, ориентированное на теоретическое моделирование, диагностика профессии.

Key words: practical professional education, special technological science, technical-technological information, local conditions, theory and practice of interaction, skill development and competence, orientation and theoretical modeling, diagnostic profession.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda oliy ta’limini tubdan isloh qilish borasida olib borilgan ishlar natijasida oliy ta’limda, bakalavriat yo‘nalishi va magistratura mutaxassisliklari uchun malakaviy talablar va ta’lim dasturlari, o‘quv-uslubiy majmualar ishlab chiqildi, moddiy-texnika va axborot bazalari mustahkamlandi va bu sohada olib borilayotgan ishlar davom etmoqda. Shu bilan birga amaliy kasbiy ta’limning metodologik va metodik jihatlari nazariy-ilmii jihatdan asoslash, ta’minlash zarurati mavjud. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida “Oliy ta’lim muassasalarini bitiruvchilari bozor iqtisodiyoti va ish beruvchilarning ehtiyojlariga javob beradigan mutaxassisliklar bo‘yicha tayyorlash hamda ishga joylashtirish borasidagi ishlarni takomillashtirish” vazifasi belgilanib [1], bu borada amaliy kasbiy ta’limning innovatsion metodik tizimi, tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 -yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi, 2017-yil 29-noyabrda PF-5264-sonli “O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to‘g‘risida”gi Farmonlari va 2017-yil 20-aprelda PQ-2909-son “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2017-yil 27-iyulda PQ-3151-son “Oliy ma’lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalar va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlashda muayyan darajada xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan ko‘rinib turibdiki, bo‘lajak mutaxassis mehnatining tavsifiy (tashkiliy shakli, predmeti, vositalari va usullari), harakat xususiyatlari (davomiylik,

beredi. Oqıtıwshılardıń bunday zamanagóv talaplar tiykarında jaratılǵan shárayatlardan nátiyjeli paydalanıp, sabaqlardı aldınǵı pedagogikalıq hám de informaciya kommunikaciya texnologiyaları tiykarında dúziliwi bilimlendiriw-tárbiya procesin sapasın táminleyi anıq. Sonday-aq, multimedia qosımshaların hár bir sabaqta qollaw nátiyjesinde oqıwshılarda ǵárezsiz, dóretiwshilik pikirlew jáne de rawajlanadı. Juwmaqlastırıp avtqanda, informaciya kommunikativlik qurallarınıń baslawish klass sabaqlarında qollanılıwı hám sabaqtıń sapasın, hám nátiyjeliligın asırıwǵa xızmet etedi.

funksionallik, jismoniylik) hamda kasbiy mahorat asoslari (faoliyat unumdorligi, o‘zlashtirish, ijodiy yondashuv va mehnat madaniyati)ga asoslangan amaliy kasbiy ta’limning yaxlit tashkiliy-metodik tuzilmasi to‘g‘risida muayyan bilim va malaka, ko‘nikmaga ega bo‘lishi lozim. Talabalarni kasbiy faoliyatga texnik tayyorlashning o‘quv-metodik ta’minoti mazmuni texnologik jarayonlarga muvofiq malaka talablarini belgilash va elektron ta’lim resurslarini ishlab chiqish asosida amaliy kasbiy ta’limni tashkil etish jarayoni, ta’lim mazmuni va bosqichlariga oid “muvofiqlik jadvali” (virtual-laboratoriya ishlari, o‘quv, ishlab chiqarish, malakaviy amaliyoti integrativ tuzilmasi komponentlari tarkibi)ni shakllantirish asosida ishlab chiqish zarur bo‘ladi.

Amaliy kasbiy ta’lim fanlarini o‘qitish davomida o‘quv jarayonida hamkor subyektlar (kasb ta’limi bo‘yicha rahbar xodimlar, maxsus fan o‘qituvchilari va ustalar) tashkiliy-boshqaruv funksiyalarining aloqadorligiga asoslangan kompleks metodik ishlanmalar ishlab chiqqan holda darslarni tashkil etish talab etiladi.

Oliy ta’lim muassasalarida amaliy kasbiy ta’limning asosiy maqsadi – talabalarni tanlagan yo‘nalishi (mutaxassisligi) bo‘yicha bo‘lg‘usi mehnat faoliyatiga amaliy jihatdan tayyorlash, bo‘lajak mutaxassislarda kasbiy mahorat asoslarini shakllantirishdan iborat bo‘lib, uning asosini talabalarining maxsus texnologiya fanlarini o‘rganishi jarayonida bajarishi shart bo‘lgan tajriba-sinov ishlari hamda amaliyot turlari jarayonida bajarishi shart bo‘lgan o‘quv-ishlab chiqarish ishlari tashkil qiladi.

Talabalarining «Texnologiya ta’limi o‘qitish metodikasi» fanidan olgan nazariy bilimlarini amalda qo‘llash va sinash, ularni kelgusi o‘qituvchilik faoliyatida kerak bo‘lgan asosiy rejalashtiruvchi (o‘quv-meyoriy) hujjatlar mazmuni bilan tanishtirish, ularni ishlab chiqish bo‘yicha bilim, amaliy ko‘nikma va malakalar bilan qurollantirish amaliy mashg‘ulotlar jarayonida amalga

oshiriladi. Talabalar «Texnologiya ta'limi o'qitish metodikasi» fanidan amaliy mashg'ulotlar jarayonida quyidagi hujjatlar bilan tanishib, ularni o'rganib chiqishadi, ayrimlarini o'zlari tuzishni o'rganishadi:

1. Davlat ta'lim standartlari. Oliy ta'limning davlat ta'lim standarti o'quvchilar umumta'lim tayyorgarligiga, saviyasiga qo'yiladigan majburiy minimal darajani belgilab beradi. Davlat ta'lim standarti ta'lim mazmuni, shakllari, vositalari, usullarini, uning sifatini, baholash tartibini belgilaydi. Ta'lim mazmunining o'zagi hisoblangan standart vositasida mamlakat hududida faoliyat ko'rsatayotgan turli muassasalardan (davlat va nodavlat) ta'limning barqaror darajasini ta'minlash sharti amalga oshiriladi. Davlat ta'lim standarti o'z mohiyatiga ko'ra o'quv dasturlari, darsliklar, qo'llanmalar, nizomlar va boshqa me'yoriy hujjatlarni yaratish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Oliy ta'limning davlat ta'lim standarti o'zining tuzilishi va mazmuniga ko'ra davlat, hudud, maktab manfaatlari va vositalari muvozanatini aks ettiradi hamda eng asosiysi talaba shaxsi uning intilishlari, qobiliyati va qiziqishlari ustivorligidan kelib chiqadi. Davlat ta'lim standartini bajarish "O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan mulkchilik sharti va idoraviy bo'ysunishidan qat'iy nazar barcha oliy ta'lim muassasalari uchun majburiydir" [2].

2. O'quv rejasi. Oliy ta'lim muassasalari uchun tayanch o'quv rejasi davlat ta'lim standartining tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim sohalarini me'yorlashga hamda ta'limning moliyaviy ta'minotini belgilashga asos bo'ladigan davlat hujjatidir. Tayanch o'quv rejasi o'quv predmeti bo'yicha beriladigan ta'lim mazmunini talabaga yetkazish uchun ajratilgan o'quv soatlarining minimum hajmdagi miqdorini ifodalaydi. U har bir kursda muayyan o'quv predmeti bo'yicha davlat standartlariga muvofiq beriladigan ta'lim mazmunini aniqlashga asos bo'ladi.

3. O'quv dasturi. O'quv dasturi har bir fan bo'yicha alohida-alohida tegishli mutaxassislar tomonidan ishlab chiqiladi, O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi ta'lim markazi tomonidan tasdiqlanadi. O'quv dasturlarini ishlab chiqishga ishlab chiqarish, ilmiy-tadqiqot muassasalari va vazirlikning yetakchi xodimlari, oliy ta'lim muassasalari yetakchi professor-o'qituvchilari jalb qilinadi. O'quv dasturlari davlat hujjatlari bo'lib, ularni bajarish har bir maktab, mehnat ta'limi o'qituvchisi uchun majburiydir. Oliy ta'lim va kasbga yo'naltirish bo'yicha o'quv dasturi har bir kursda yo'nalishlar bo'yicha talabalarni qanday bilim va malakalar bilan qurollantirish kerak ekanligi, bu malakalar bilan qurollantirish uchun qanday ish obyektlarini tanlash mumkinligi, ularni bajarishda ishlatiladigan asbob-uskunalar, texnik-texnologik ma'lumotlar hajmi va izchilligi, ularni qanday bo'limlarga ajratib o'rganish kerakligi, shuningdek, har bir bo'limni o'rganish uchun ajratilgan soatlar miqdori ko'rsatilgan bo'ladi.

4. Kalendar mavzuli reja. Kalendar mavzuli reja o'quv rejasi va o'quv dasturlari asosida oliy ta'limning har bir professor-o'qituvchisi tomonidan mahalliy shart-sharoitlarni hisobga olgan holda ishlab chiqiladi va oliy ta'lim kengashi muhokamasidan keyin tasdiqlanadi. Kalendar mavzuli reja har bir bo'limni qanday mavzularga ajratilib, ular qanday ketma-ketlikda, necha soatdan o'quv yilining qaysi sanalarida o'qitilishi, bu mavzular ta'limning qaysi shakl va metodlari yordamida o'rgatilishi, har bir mavzuni o'qitishda qaysi amaliy ishni bajarish, buning uchun qanday asbob-uskunalar, xom ashyo, texnik-texnologik hujjatlar zarurligi, shuningdek, o'qitishning texnikaviy vositalari, adabiyot va metodik qo'llanmalarining

qaysilari zarur bo'lishi, qanday yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarurligini oldindan ko'rsatuvchi hujjat bo'lib, har bir fan yo'nalishlar uchun alohida bir o'quv semestri yoki bir yilga mo'ljallab tuziladi.

5. Texnologiya ta'limi bo'yicha ta'lim muassasasi o'quv ustaxonasida yasaladigan buyumlar ro'yxati – har bir kursda talabalar o'quv yili davomida qanday ishlarni bajara olish imkoniyati mavjudligini oldindan aniqlash, bu ishlarni bajarishda nazariya va amaliyotning bir-biriga mutanosibligini amalga oshirish hamda ularni qanday ketma-ketlikda bajarish kerakligini ko'rsatuvchi hujjat bo'lib, uni har bir texnologiya ta'limi o'qituvchisi mahalliy shart-sharoitlar, o'quv dasturida ko'rsatilgan ish obyektlarining namunaviy ro'yxatini hisobga olgan holda kalendar mavzuli reja asoslanib ishlab chiqadi va tasdiqlanadi. Texnologiya ta'limi bo'yicha o'quv-ishlab chiqarish (o'quv ustaxonasida qilinadigan ishlar) ro'yxati va kalendar mavzuli reja bir vaqtda tuziladi.

6. Texnologiya ta'limi va kasbga yo'naltirish darslarining tabiiy-ilmiy sikldagi fanlar bilan bog'liqlik jadvali – har bir mavzu mazmunini yoritishda uning mohiyatini talabalar tomonidan chuqur, ilmiy asoslangan holda tasavvur etishlari, vaqtdan unumli foydalanish, nazariy bilimlarini amalda, hayotga va ishlab chiqarishda, qo'llash imkoniyatlarini keng yoritish, tushunchalarini kengaytirish maqsadida professor-o'qituvchi tomonidan tuziladi hamda u kalendar mavzuli rejada o'z ifodasini topadi.

«Texnologik ta'limi o'qitish metodikasi» fanidan amaliy mashg'ulotlar davomida talabalar DTS, o'quv rejasi va dasturidan tortib, to professor-o'qituvchining mashg'ulotlarga kirguncha zarur bo'ladigan barcha hujjatlar mazmuni bilan tanishadilar va ularni ishlab chiqadilar.

Ta'lim metodi. Texnologik ta'limi jarayonining eng muhim jihatlaridan biri ta'lim metodlaridir. "Ta'lim metodi – o'qituvchi tomonidan talabalar ongiga bilim, ko'nikma va malakalarni singdirish va talabalar tomonidan bu bilim, ko'nikma hamda malakalarni o'zlashtirish usullarini tavsiflaydi" [3]. Ishlab chiqarish ta'limi metodlari deganda ustoz bilan talabalarining birgalikda tashkil qilingan faoliyatining turlari tushuniladi.

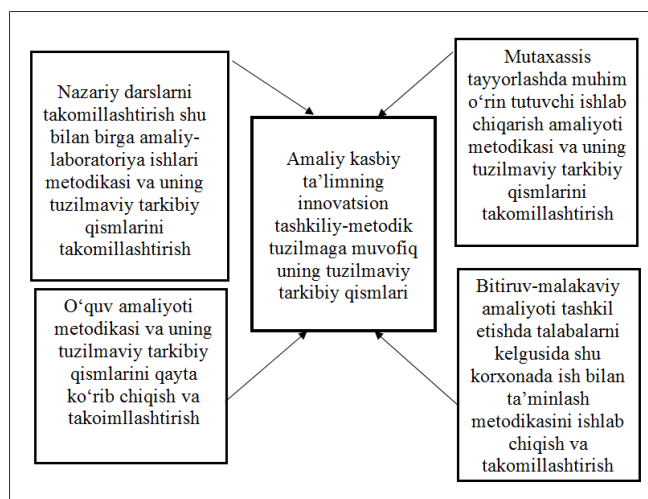
Texnologik ta'limi jarayonida quyidagi metodlardan foydalaniladi. Ular bilim va ko'nikma manbalari jihatdan nutqiy (tushuntirish) suhbat yozma yo'riqnoma va hokazo: ko'rgazmali (mehnat usullari va harakatlarni ko'rsatish, ko'rgazmali qurollarni namoyish qilish, ishlab chiqarish texnika vazifalarini hokazolar usullariga bo'linadi. Ta'lim metodlarini asosan quyidagi uchta guruhga ajratish mumkin;

1. Ta'limning og'zaki metodlari;
2. Ta'limning ko'rgazmali metodlari;
3. Ta'limning amaliy metodlari.

Har bir metodning o'ziga xos afzallik va kamchiliklari mavjud bo'lib, u ta'limning mazmuni maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda tanlandi.

Nazariy kasbiy ta'limda muayyan kasb (ixtisoslik) bo'yicha kasbiy faoliyat mazmunini nazariy modellashtirishga yo'naltirilgan, amaliy kasbiy ta'limda esa kasbiy faoliyat nazariy modelining talabalarni ishlab chiqarish va malakaviy amaliyotga tatbiqini ta'minlovchi xususiyatlar o'rganiladi, ya'ni bo'lg'usi mutaxassis shaxsida kasbiy ko'nikma va malakalar - kasbiy mahorat asoslarining shakllanish (rivojlanish) sur'atini ifodalovchi didaktik (metodik) jarayonlar asos qilib olinadi.

Amaliy kasbiy ta'limning innovatsion tashkiliy-metodik tuzilmaga muvofiq uning tuzilmaviy tarkibiy qismlari aniqlab olinadi va u quyidagilarda namoyon bo'ladi.

1.rasm: Talabalarda amaliy kasbiy ta'limning nazariy va o'quv amaliyoti metodikasini tashkil etilishi

Shunga ko'ra, talabalarni amaliy kasbiy ta'lim "Texnologik ta'lim fanini o'qitish metodikasi" fanini o'rganayotgan talabalarni kasbga tayyorlashning ma'lum tartib, muayyan yo'nalishi va bir butunligi ishlab chiqarish, malakaviy amaliyot bilan birga ta'lim jamlanmasi degan ma'noni anglatadi.

Amaliyot davrida kasb o'rgatishda talabalar kasb diagnostikasining turli metodlaridan: kuzatish, me'yoriy hujjatlarni o'rganish, ishchilarning amaliy harakatlari,

mahoratlarini, e'tiqodlarini tahlil etish, so'rovnomalarni to'ldirish, suhbatlar, intervyu, pedagogik eksperiment va hokazolardan foydalaniladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, talabalarning kasbiy maqsadlarini ro'yobga chiqarish, ularni kasbga yo'naltirishda nazariy va amaliyotlar muhim ahamiyatga egadir. Kasbiy maqsad talabalarning amaliy faoliyatida, u yoki bu kasbga aloqador hodisalarga, jarayonlarga, vaqtlarga qiziqishlarida namoyon bo'ladi.

Talabalarning qaysi yo'nalishda kasblarga layoqatligini aniqlash uchun yozgi ishlab chiqarish amaliyoti vaqtida ularning har biriga baza korxona yoki jamoa xo'jaligining ishchilaridan murabbiylar tayinlash kerak. Murabbiylar esa talabalar bilan doimiy birga bo'lib, ularga malakalarni egallashda yordam berishlari, amaliyot oxirida har bir talaba haqida tavsifnoma yozishlari lozim. Tavsifnomada talabaning ishgа munosabati, bilimlarning saviyasi, o'zi tanlagan yo'nalishidagi kasbga qanchalik qiziqishi va hokozolar ifodalanishi shart. O'qituvchi o'zining va ishlab chiqarish ta'lim ustasi hamda murabbiyning kuzatishlari natijalarini solishtirib, talabaning yo'nalishlar kesimida kasbiy niyatlari va imkoniyatlari to'g'risida xulosa chiqaradi.

Shunday qilib, o'qituvchining talabalarda amaliy kasbiy faoliyatida amaliyotlar jarayonidagi ishlari talabalarni kasbga yo'naltirish va kasbiy tarbiyalashga, ularda kasbga muhabbat uyg'otishga, kasb uchun muhim fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirishga muhim omil bo'lishi mumkin.

Adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Харакатлар стратегияси тўғрисида / Расмий нашр / Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. – Тошкент: «Адолат», 07.02.2017 йилдаги ПФ-4947. 25-26-б.
2. Lex.Uz - Ўзбекистон Республикасининг миллий қонунчилик базаси. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни, 1997 йил, 29 август, 20-б.
3. Кларин М.В. Инновационные модели учебного процесса современной зарубежной педагогики: Диссертаций. доктор. педагогических наук. – М.: 1994, 124-б.
4. Азизхўжаева Н.Н., Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси Тошкент: ТДПУ, 2000.
5. Очилов А., Ганиева Ш. Мехнат таълими дарслари ўқитишда технологик ёндашув. XXIII Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии» Украина, Переяслав-Хмельнский государственный педагогический университет имени Григория Сковороды. 2016 г. 28-29 декабрь

REZYUME. Maqolada texnologik ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni "Texnologik ta'limi o'qitish metodikasi" fanini o'qitishning nazariy asoslari, amaliy kasbiy ta'limning yaxlit tashkiliy-metodikasi haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, ta'lim mazmuni va bosqichlariga oid virtual-laboratoriya ishlari, o'quv ustaxonalarda, bajarilgan ishlar, ishlab chiqarish, malakaviy amaliyoti integrativ tuzilmasi komponentlari tarkibini shakllantirish masalalari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье представлены сведения о теоретических основах преподавания предмета «Методика преподавания технологического образования» студентам, обучающимся в сфере технологического образования, а также об общих организационно-методических методах практического профессионального образования. Кроме того, освещаются виртуально-лабораторные работы, связанные с содержанием и этапами образования, работа, выполняемая в учебных мастерских, производство, формировании компонентов интегративной структуры профессиональной практики.

SUMMARY. The article presents information about the theoretical foundations of teaching the subject "Methodology of teaching technological education" to students studying in the field of technological education, as well as about general organizational and methodological methods of practical vocational education. In addition, virtual laboratory work related to the content and stages of education, work performed in educational workshops, production, and are covered the formation of components of the integrative structure of professional practice.

TALABALARDA MA'NAVY-AXLOQIY TAFAKKURNI SANOGEN TARBIYALASHDA PEDAGOGNING KASBIY KOMPETENTLIGI MASALASI XORIJ TAJRIBASIDA

Ch.A.Sabirova – dotsent

Urganch innovatsion universiteti

Tayanch so'zlar: talaba, ma'naviy-axloqiy tarbiya, ma'naviy-axloqiy tafakkur, tarbiya jarayoni, sanogen tarbiya, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar, o'z-o'zini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va o'z-o'zini o'zgartirish.

Ключевые слова: студент, духовно-нравственное воспитание, духовно-нравственное мышление, образовательный процесс, саногенное воспитание, духовно-нравственные ценности, самоанализ, самооценка и самоизменение.

Key words: student, spiritual and moral education, spiritual and moral thinking, educational process, healthy education, spiritual and moral values, self-analysis, self-evaluation and self-change.

Mamlakatimizda pozitiv, kognitiv, mantiqiy, tarixiy, ma'naviy tafakkurlarni rivojlantirish mexanizmlarini kuchaytirish, bilishga intilish, o'z-o'zini namoyon etish, irodalilik sifatlarini va motivlarini rivojlantirish masalalarini takomillashtirishning me'yoriy-huquqiy asoslari yaratilgan. Prezident Sh.M.Mirziyoev "Buyuk

kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" nomli asarida "Zero, bugun insoniyat g'oyaviy urushlar, ma'naviy ziddiyatlar, zo'ravon g'oyalarning dunyoni qayta taqsimlashga qaratilgan o'yinlari avj olgan shiddatli zamonda yashayapti. Hozir buzg'unchilik, axloqsizlik va ma'naviy inqirozlar har qachongidan ham